

HALKBİLİM
FOLKLORE

ANTROPOLOJİ
ANTHROPOLOGY

DİL
LANGUAGE

DİL BİLİMİ
LINGUISTICS

EDEBİYAT
LITERATURE

FOLKLOR EDEBİYAT

ULUSLARARASI KIBRIS ÜNİVERSİTESİ
FOLKLORE - LITERATURE

ZAMANIN ESİNTİLERİNDE

Metin Turan Özel Dosyası

ZAMANIN ESİNTİLERİNDE METİN TURAN ÖZEL DOSYASI

folklor/edebiyat, cilt: 25, sayı: 100, 2019/4

Hazırlayanlar
Serpil Aygün Cengiz
Pınar Ekinci

Ankara, 2019

ISBN 978-975-6002-20-9

İlk basım: Aralık 2019

ZAMANIN ESİNTİLERİNDE METİN TURAN ÖZEL DOSYASI

folklor/edebiyat, cilt: 25, sayı: 100, 2019/4

Hazırlayanlar

Serpil Aygün Cengiz

Pınar Ekinci

Kapak Fotoğrafi

A. Kadir Ekinci

Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Yayını: 21

Türkiye Satış ve Dağıtım: Uluslararası Eğitim Öğretim Ltd. Şti.

Konur Sk. No: 36/13 Kızılay-Ankara, Tel: 0.312. 425 39 20

Baskı ve Cilt: Başkent Klîşe ve Matbaacılık, Ankara, Tel: 0.312. 431 54 90

ZAMANIN ESİNTİLERİNDE METİN TURAN ÖZEL DOSYASI

folklor/edebiyat, cilt: 25, sayı: 100, 2019/4

Hazırlayanlar
Serpil Aygün Cengiz
Pınar Ekinci

Ankara, 2019

İÇİNDEKİLER

Zamanın Esintilerinde Metin Turan ve *folklor/edebiyat*

Metin Karadağ7

“Daldan Eğme” Değil, “Kökten Sürme” Bir Yazın/Bilim İnsanı: Metin Turan

Serpil Aygün Cengiz13

Bir Soru

Pınar Ekinci17

Metin Turan'ın Yayınları19

Bir Kültür İnsanı Olarak Metin Turan'ın Fikirleriyle-Eserleriyle Düşünce Tarihimizin Sürekliliğine Katkıları

Metin Turan's Contributions to Our Intellectual History with His Thoughts and Works as a Human of Culture

Ümüt Akagündüz23

Metin Turan'ın Çok Yönlü Yazın Emegini Değerlendirme Denemesi

Attila Aşut39

Şairle Buluşma ve Ebedi Arayış Yolculuğunda Birlikte Olmak

Eunkyung Oh51

Folklor Muhabbetleri

Solmaz Karabaşa59

Üç Kimlik, Bir Metin Turan

Three Identities, One Person: Metin Turan

Çiğdem Kara87

Yakınlarının Gözünden Metin Turan'ın Bireysel Değerleri

Personal Values of Metin Turan Through the Eyes of His Associates

Zeynep Sibel Sipahioğlu103

Metin Turan'la Akademik Dergiler Üzerine

Birsen Karaca117

Metin Turan'la "Çoban Müziği" Üzerine Bir Söyleşinin Notları

Some Notes On a Commentary by Metin Turan on Shepherd's Music

Cenk Güray.....135

Metin Turan'ın Şiirinin İzlek Örgüsü

Theme Line of Metin Turan's Poems

Betül Mutlu143

Metin Turan Şiirinin Tematik Dünyası

The Thematic World of Metin Turan's Poetry

Sibel Yılmaz159

Metin Turan'ın Şiirlerinde Yabancılaşma Unsuru ve Modern İnsanın Yalnızlığı

Alienation in Metin Turan's Poetry and the Loneliness of Modern Human

Medine Sivri169

Metin Turan Şiirinde Toplum

Society in the Poems of Metin Turan

Tülin Arseven.....179

Klasik Şiirden Uzanan İki Sembol: Metin Turan Şiirinde Pencere ve Ayna

Two Symbols from the Classical Poetry: Window and Mirror in poems of Metin Turan

Tahereh Mirzayi195

folklor/edebiyat, cilt: 25, sayı: 100, 2019/4
Metin Turan Özel Dosyası

Bir Kültür İnsanı Olarak Metin Turan'ın Fikirleriyle-Eserleriyle Düşünce Tarihimizin Sürekliliğine Katkıları

Metin Turan's Contributions to Our Intellectual History
with His Thoughts and Works as a Human of Culture

Ümüt Akagündüz¹

Özet

Düşünce tarihimizde yer edinen pek çok düşünür ve eser; bugünüme değer katarak hayatımızı renklendirmeye devam etmektedir. Metin Turan da bu sürece yazdıklarıyla, yaptıklarıyla katkılar sağlayan, eleştirileriyle genç kuşaklara yön tayin ederken hayatın dinamiklerini açığa çıkartan bir yazardır. 1966 yılında Kars'ın Kağızman ilçesinde doğan Turan, çeşitli üniversitelerde eğitim hayatını tamamladıktan sonra çok yönlü bir çalışma disipliniyle Türk edebiyatına hizmet etmiştir. 1980'lerden günümüze uzanan zaman diliminde “*Eflatun, İmece, Varlık, Kebikeç, Folklor, Virgül, folklor/edebiyat, Günümüzde Kitaplar, Öğretmen Dünyası, Çağdaş Eğitim, ODTÜ Halkbilim, Yaşasın Edebiyat, İmece, Pir Sultan Abdal, Yazılı Günler, Gösteri, Yazko Somut, Sanat Rehberi, Littera*” gibi dergilerde edebi metinler ile eleştiri yazıları kaleme alan yazar, “*Suları Islatan Mecnun, Pertev Naili Boratav’a Armağan, Kültür-Kimlik Ekseninde: Türk Edebiyatı, Halk Deryasından Damlalar, Köroğlu, Ağustos Aldı Sırlarımı, Tarihten Mekana Türk Halk Şiiri, Dostlar Seni Unutmadı: Aşık Veysel*” gibi şiir ve inceleme kitaplarını da hazırlamıştır. Bu çalışmaların yanı sıra yazarımız, 1994’ten beridir yayımlanan *folklor/edebiyat* der-

¹ Doç. Dr., Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi, umutakagunduz1@gmail.com.

gisine de yön tayin etmektedir. 100. sayısına ulaşan dergi şüphesiz ki içeriği ve çeşitliliği ile akademik dergiciliğimizin önemli mihenk taşlarından bir tanesidir. Turan, sadece akademik, kurumsal ve kültürel çabalarıyla değil, genç akademisyen ve yazarlara sağladığı fırsatlarla da kıymetlendirilmelidir. Kültür Bakanlığı Yayın Danışma Kurulu üyeliği, Halk Kültürü Bilgi ve Belge Sistemi (HAGEM) yayın kurulu üyeliği, *Türk Dünyası* dergisi yayın kurulu üyeliği, *Kebikeç* dergisi yayın kurulu üyeliği, *Littera* dergisi yayın kurulu üyeliği ve Kıbrıs, Balkanlar, Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu (KIBATEK) başkanlığı yapan Turan, kurumsal, kültürel ve edebi çalışmalarına hâlâ devam etmektedir.

Anahtar Sözcükler: Folklor, Kültür, Kimlik, Popüler Kültür, Dergiler.

Abstract

Many thinkers and works that have got a foothold in our intellectual history continue to enrich our present day, and color our life. Metin Turan is a writer who contributes to this process with his writing and deeds, and reveals the dynamics of life while leading young generations with his criticism. Born in Kağızman district of Kars in 1966, Turan attended several universities, and later he has served Turkish literature with a multilateral work discipline. He penned literary texts and critical reviews in such magazines as *Eflatun*, *İmece*, *Varlık*, *Kebikeç*, *Folklor*, *Virgül*, *folklor/edebiyat*, *Günümüzde Kitaplar*, *Öğretmen Dünyası*, *Çağdaş Eğitim*, *ODTÜ Halkbilim*, *Yaşasın Edebiyat*, *İmece*, *Pir Sultan Abdal Dergisi*, *Yazılı Günler*, *Gösteri*, *Yazko Somut Sanat Rehberi* and *Littera* from the 1980s onwards, and also wrote poetry and review books like *Suları Islatan Mecnun*, *Pertev Naili Boratav'a Armağan*, *Kültür-Kimlik Ekseninde: Türk Edebiyatı*, *Halk Deryasından Damlalar*, *Köroğlu*, *Ağustos Aldı Sırlarımı*, *Tarihten Mekana Türk Halk Şiiri* and *Dostlar Seni Unutmadı: Aşık Veysel*. In addition, he is running *folklor/edebiyat* magazine published since 1994. Reaching its 100th issue, the magazine is absolutely one of the major cornerstones of Turkish academic journal publishing with its content and diversity. Turan should be appreciated not only for his academic, organizational and cultural efforts, but also for the opportunities he provides to young academics and writers. Being a member of the Publications Advisory Board of the Ministry of Culture, publication board member of the Folk Culture Information and Document System (HAGEM), editorial board member of the *Türk Dünyası* magazine, editorial board member of *Kebikeç* magazine, editorial board member of *Littera* magazine, and president of Cyprus, Balkans, Eurasia Turkish Literature Institute (KIBATEK), Turan still continues his organizational, cultural and literary work.

Key Words: Folklore, Culture, Identity, Popular Culture, Magazines

Giriş

2007 yılında Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi'nde araştırma görevlisi olarak göreve başladığımda kıymetli hocam Kurtuluş Kayalı ile *Yeni Ufuklar* dergisi üzerine yaptığım tezim hâlâ devam etmekteydi. 2008'de yüksek lisans tezimi bitirdiğimde Kurtuluş Hoca'm araştırma görevlisiyken her yıl mutlaka bir ya da iki makale yapmamın akademik sürecin ileriki yıllarında elimi çok kolaylaştıracağını bana söylemişti. İster istemez yazdığım makaleleri ne tür akademik dergilerde yayımlayabileceğime dair uyanan kaygıysa Metin Turan ile tanışmama vesile olmuştu. Yüksek lisans tezimi genişleterek "*Yeni Ufuklar Dergisi'nde Batılılaşma ve Aydın Tartışmaları*" adı altında kaleme aldıktan sonra Metin Turan'ın o zaman Konur Sokak'ta olan ofisine gidip, hakem sürecine girmesi için makalemi kendisine teslim etmiştim. O sırada düşünce, kültür ve siyaset üzerine yaptığımız değerlendirmeler hoş bir sohbet başlatarak güzel bir dostluğu da yanında getirmişti. 2009'dan 2019'a uzanan on yıllık süreçte *folklor/edebiyat* ve *Turnalar*'la Metin Turan'ın önce Konur Sokak'ta sonra da Meşrutiyet Caddesi üzerinde bulunan ofisleri önemli uğrak yerlerimden olmuştu. Belli aralıklarla gerçekleştirdiğim bu ziyaretlerde hem Metin Turan hem de pek çok önemli isimle gerçekleştirdiğim muhabbetler, gözden kaçırdığım fikirleri ve eserleri yakalamamı sağlayarak farklı görüşleri ve kişileri tanımama kapı aralamıştı.

Metin Turan'ın bu on yıllık süreçte bende bıraktığı en önemli etki sakinliğinin sürekliliğidir. Aslında her zaman güler yüzlü ve sakin bir karakter olarak insanların karşısına çıkabiliyor olması kişiliğindeki sürekliliği iş ve yazın hayatındaki sürekliliğe de yansıtmıştır. Bugün çevremizde bulunan pek çok akademisyen, yazar ve fikir adamı belli noktalara odaklanarak gelişimini sürdürmeye çalışırken Metin Turan'ın bir üniversitenin Türkiye temsilciliğini yaparken *KIBATEK* bağlantılı etkinlikler düzenlemesi, üniversitede dersler vermesi ve yeni eserler kaleme alması sabır, nezaket ve gülümseyebilmekle mümkün olsa gerek. Bu durum ister istemez Metin Turan gibi karakterlerin gözden geçirilmemesi gerektiğine de işaret etmektedir. Hem dünyada hem de ülkemizde sürekliliği sağlayan karakterler düşünce tarihinin seyrini yönlendiren unsurlardır. Düşünce tarihi üzerine çalışırken dikkatlerden kaçırdığımız en önemli hususlardan bir tanesi popüler olana olduğundan daha fazla kıymet vermemizdir. Şüphesiz ki popüler karakterlerin ya da popüler yayınların düşünce tarihinin aktığı mecralarda su götürmez katkıları vardır. Her türlü popüler öge geçmişin, şimdinin ve geleceğin anlaşılmasında hem gündelik hem de kültürel hayatımızı kolaylaştırıp bilgi dağarcığımızı zenginleştirmektedir. Ancak zamanın dinamiklerini ve süreçlerini yalnızca popüler olandan hareketle anlatmak aslında sıradanlığın çemberinde aynı fikirleri, kavramları ve kişileri farklı tonlarda yeniden ele almaktan başka bir anlama gelmemektedir. Dünya tarihinde ön plana çıkmış karakterlerin gerisinde onları yönlendiren tarihsel bir birikimin olduğunu bilmek farklı renkleri ve süreklilikleri de yakalamamız gerektiğini somutlaştırmaktadır. İçinde yaşadığımız dünyayı, çevreyi, ortamı dönüştürerek ona bilinç kazandıran insanın gerçekleştirdikleri, kültürel ve düşünsel belleğimizin kaynağı, hareketlendiricisi, ruhudur. Doğanın dinamiklerinden insanı çıkardığımızda insana has belleğin sonlandığını, doğanın evrimsel sürecinin tam anlamıyla kontrolü ele geçirdiğini görürüz. Aslında doğa her daim kontrolü elinde tutan

güç olduğundan insanın belleğinin yaptığı doğa karşısında küçük gedikler açmaktan başka bir şey değildir. Bu ufak gediklerin, bugünün dünyasını şekillendiren kültürel, toplumsal ve siyasi değerlere dönüşmelerini sağlayan esas unsur ise sürekliliktir. İnsanın makro ve mikro anlamlarda gerçekleştirdiği süreklilik bir taraftan kapsayıcı kültür yapılarına bir taraftan da spesifik kültür yapılarına yol açmıştır. İnsanlık tarihinin her aşamasına yayılan süreklilik sayesinde kültürel yaşamımızı yönlendiren edebi, felsefi, siyasi ve bilimsel pek çok eser kaleme alınmış, bu eserleri canlı tutan kurumsal ya da bireysel kaynaklar değişime, dönüşüme giden kapıyı aralamıştır. Kimi yerlerde kurumlar kimi yerlerde ise bireyler yazdıklarıyla, yaptıklarıyla, topladıklarıyla sürekliliği canlı tutarak bugüne ulaşan kültürel çeşitliliği yaratmışlardır. Değişik kaynaklardan beslenen Anadolu'nun düşünsel perspektifi, kültürel karakteri şüphesiz ki pek çok dinamiği ve değeri içinde saklamaktadır. Bugün Türk kültürünün ve düşünce hayatının almış olduğu şekil, bu dinamikler ve değerlerden uzak olmayıp siyasi, toplumsal ve ekonomik yaşamımızı derinden etkilemeye devam etmektedir. Bu etkileşime edebi, kültürel ve düşünsel çalışmalarıyla muazzam katkılar sağlayan dergiler, kitaplar, gazeteler ve almanaklar hem geçmişin hem de bugünümüzün anlaşılmasında mihenk taşı olmuşlardır. Ancak süreklilikten bahsederken akıl, bilim ya da sezgi gibi kavramlardan ziyade unutulmaması gereken kavram gönüldür. Bir işe gönülden sarılmak, o işi gönülden eliniz geldikçe yapabilmek sürekliliğin olmazsa olmazıdır. Türkiye'de yazdıklarıyla, yaptıklarıyla düşün hayatının süreklilik kanallarını açık tutmaya çalışan isimlerden bir tanesi de Metin Turan'dır. Teorik bilgi ile pratik bilgiyi aynı anda kullanmasını bilen, işine gönülden sarılarak sürekliliğe uzanan kapıların kilitlerini açan Metin Turan, geçmişten günümüze ulaşan fikirlerin yaşamasını ve yayılmasını sağlayan önemli bir karakterdir. Metin Turan'ı irdeleyeceğimiz çalışmada ilk olarak düşünürün hayat hikayesi ile eserlerine odaklanacağız. Daha sonra ise Metin Turan dendiğinde bir süreklilik örneği olarak akla gelen folklor/edebiyat dergisini, Türkiye'de sürekliliğe sahip dergi yayıncılığının geçmişinden hareketle değerlendireceğiz. Son olarak ise Metin Turan'ın edebiyatçı kişiliğini edebiyatçıların kalemine bırakmak üzere kültür, kimlik ve tarih üzerine geliştirdiği fikirler demetine bakarak bir sonuca ulaşacağız.

Metin Turan'ın Hayatı ve Çalışmaları

1966 yılında Kars'ın Kağızman ilçesinde doğan Metin Turan, doğduğu ilçede ilköğretimini tamamladıktan sonra 1988'de Trakya Üniversitesi Sağlık Hizmetleri Yüksek Okulu'ndan 1995 yılında ise Ankara Üniversitesi İktisat Fakültesi'nden mezun oldu. İlk öyküsü 1981'de *Tercüman Çocuk*'ta yayımlanan yazar, pek çok dergide şiirler, incelemeler kaleme aldı. 1994'ten beridir yayımlanmakta olan *folklor/edebiyat* dergisinin genel yayın yönetmenliğini yapan yazar, Kültür Bakanlığı Yayın Danışma Kurulu üyeliği, HAGEM Yayın Kurulu üyeliği, *Türk Dünyası* dergisi Yayın Kurulu üyeliği, *Kebikeç* dergisi Yayın Kurulu üyeliği, *Littera* dergisi Yayın Kurulu üyeliği, ve Kıbrıs, Balkanlar, Avrasya Türk Edebiyatları Kurumu (KIBATEK) başkanlığını yürüttü. Turan, 2003 yılında "*Şehr-i Edirne*" şiiriyle "*Makedonya Cumhuriyeti Çalıklı Bahar Şenlikleri Türk Dünyası Şiir Yarışması*"nda birincilik ödülünü almıştır. 2004'te düzenlenen "*Ruşen Hakkı Ulusal Şiir Yarışması*" ise "*Suları Islatan Mecnun*" adlı eseriyle yazarın ikinci kez birincilik ödülü al-

dığı yarışmadır. Üniversitelerde dersler veren Metin Turan, *Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi*'nin Ankara Bölge Müdürlüğü de yapmıştır. Turan, edebiyat, halkbilimi ve sanat üzerine pek çok kitaba sahiptir. (İmzasız, Metin Turan, 2016; İmzasız, Metin Turan, 2013). Folklor Araştırmaları Kurumu Yayınları'ndan 1992 yılında "*Can İçindir Cana: Halk Ozanı Cemal Hoca*" başlıklı eserini yayımlayan yazar, 1994'te Prospero Yayınları'ndan "*Aşık Veysel: Yaşamı, Sanatı, Şiirleri*" ile "*Yürüyorum Dikenlerin Üstünde: Ozan Kaplani'nin Yaşamı, Sanatı, Şiirleri*", 1996'da Ürün Yayınları'ndan "*Üç Kanatlı Masal Kuşu: Oğuz Tansel*", 1997'de Ürün Yayınları'ndan "*Ozanlık Gelenekleri ve Türk Saz Şiiri*", 1998'de Kültür Bakanlığı Yayınları'ndan "*Pertev Naili Boratav'a Armağan*", 1999'da Kültür Bakanlığı Yayınları'ndan "*Dostlar Seni Unutmadı: Aşık Veysel*", 2003 yılında Ürün Yayınları'ndan "*Suları Islatan Mecnun*", 2004'te Ürün Yayınları'ndan "*Kültür-Kimlik Ekseninde: Türk Edebiyatı*", 2006'da Ürün Yayınları'ndan "*Tarihten Mekana Türk Halk Şiiri*", 2008 yılında Ürün Yayınları'ndan "*Yaşayan Halk Ozanları: Aşık Veysel'in Anısına*", 2011'de Ürün Yayınları'ndan "*Sokaklar, Kentler, Ülkeler: Şiir*", 2011'de Ürün Yayınları'ndan "*Halk Deryasından Damlalar*", 2013 yılında Ürün Yayınları'ndan "*Ağustos Aldı Sırlarımı*", 2014'te Ürün Yayınları'ndan "*Hal ve Gidiş: Seçme Şiirler*", 2016'da Bolu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları'ndan "*Köroğlu*" adlı eserleri yayımlamıştır. Kitapları haricinde Turan, 26-29 Mart 2006 tarihli "*KIBATEK Gezi Edebiyatı Sempozyumu*", 6-10 Ekim 2007 tarihli *XIV. KIBATEK Edebiyat Sempozyumu: (Gagauz Kültürü ve Edebiyatı, 27 Nisan-2 Mayıs 2008 tarihli "KIBATEK Uluslararası Türk Kültüründe Deniz ve Deniz Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri (Şiir, Öykü ve Deneme)"*, 4-8 Mayıs 2009 tarihli "*XVI. Uluslararası KIBATEK Edebiyat Sempozyumu: Kültür ve Edebiyatta Göç ve Göçmenlik*", 7-11 Nisan 2011 tarihli "*XIX. Uluslararası KIBATEK Edebiyat Sempozyumu: Akdeniz'de Edebiyat, Edebiyatta Akdenizlilik*", 25-27 Nisan 2011 tarihli "*XX. Uluslararası KIBATEK Edebiyat Sempozyumu: Tarih ve Mekân/Zaman Bağlamında Türk Edebiyatı*", 16-20 Kasım 2011 tarihli "*Edebiyatta Sonbahar*", 20-24 Mart 2013 tarihli "*Edebiyatta Kıbrıs / Edebiyatta Bahar: Sempozyum Bildirileri*" başlıklı etkinliklerin kitap hazırlıklarını da yapmıştır. Kitapları ve kitap hazırlıkları haricinde Metin Turan pek çok dergide makaleler de kaleme almıştır. "*Eflatun, İmece, Varlık, Kebikeç, Folklor, Virgül, folklor/edebiyat, Günümüzde Kitaplar, Öğretmen Dünyası, Çağdaş Eğitim, ODTÜ Halkbilim, Yaşasın Edebiyat, İmece, Pir Sultan Abdal Dergisi, Yazılı Günler, Gösteri, Yazko Somut, Sanat Rehberi, Littera*" yazarın yayınlarının bulunduğu dergilerin bir kısmıdır. Genellikle halk kültürü ve edebiyat ile alakalı olan bu makalelerde yazar, aşık edebiyatına, aşık kavramına, halk ozanlarına, halk şiirlerine ve İlhan Başgöz, Oğuz Tansel, Ümit Kaftancıoğlu, Ali Rıza Önder, İsmail Gümüş, Hayrettin İvgin, Aşık Veysel, Enver Gökçe, Ali Kemal Gözükara gibi önemli isimlere değinmiştir. Ayrıca Turan, Osman Abidin adıyla *İmece* dergisinde ekonomi yazıları da kaleme almıştır.

Türkiye'de Dergi Yayıncılığı Geçmişi ve Bu Geçmiş İçinde folklor/edebiyat'ın Yeri

Rönesans, Reform ve Aydınlanma dönemlerinin yarattığı bilimsel, felsefi ve edebi ortam matbaa ile bilginin hızla yayıldığı yeni bir dünya kurgulamıştır. Bu yeni dünyada insanların bilgiye ulaşırken kullandığı yöntemler farklılaşmış makaleler, romanlar, dergiler ve gazeteler bilgiyi yönlendirmiştir. İngiltere'de 1749'da *Monthly Review*, 1756'da *Critical Review*,

1802’de *Edinburg Review*, 1809’da *Quarterly Review* yayın hayatlarına başlarken Fransa’da ise 1802’de *Décade*, 1804’te *Revue Philosophique*, 1818’de *Revue Encyclopédique*, 1825’te *Revue Britannique*, 1830’da da *Revue de Paris* adlı dergilerin yayımlanmaya başlamıştır. Osmanlı Devleti’nde çıkan dergiler ise siyasi ve ekonomik olaylar düzleminde halkı aydınlatmak ya da bir kamuoyu bilinci oluşturmak amacıyla yayımlanmaktan ziyade devletin faaliyetlerini halka bildirmeyi amaçlamıştır. Türkiye’de dergiciliğin temel probleminin sadece bu olduğu da söylenemez. En başta bir bütçe problemi vardır ki sanat ve fikir adamları genellikle ellerindeki kısıtlı bütçe ile çıkarttıkları dergileri yaşatmaya çalışmışlardır. Elbette ki dergilerin kimin tarafından okunacağı da bir başka sorundur. Türkiye gibi Aydınlanma sürecini geriden takip eden, gelişkin bir burjuvaziye sahip olmayan toplumlarda ister istemez geniş kitlelerden ziyade belli bir seçkinler topluluğuna hitap eden dergicilik gelişmiştir. Felsefi birikim eksikliği ise Türkiye dergiciliğinin bir başka sorunudur. Aydınlarımızın pek çoğunda hayatı anlayış ve anlatışlarında kendilerine yön tayin edebilecek bir felsefi birikim söz konusu değildir. Osmanlı Devleti’nde 26 Mart 1849 tarihinde çıkan *Vaka-yı Tıbbiye* yayımlanan ilk dergidir. *Vaka-yı Tıbbiye*’den itibaren Osmanlı Devleti’nin sona ermesine kadar geçen sürede pek çok dergi yayımlanmıştır. Özellikle II. Meşrutiyet yıllarında basın hayatında yaşanan patlama irili ufaklı her türden dergiye yayın hayatımıza sokmuştur. Ancak Osmanlı dergiciliğinin en ciddi sıkıntıları her zaman süreklilik ve sürdürülebilirlik olmuştur. Bütçe problemleri, felsefi eksiklik, okuyucu bulma zorluğu ve siyaset korkusu ister istemez dergilerin ve dergiciliğin önüne setler çekmiştir. 1862’de çıkan *Mecmua-i Fünun*, 1863’te çıkan *Mirat*, 1869’da çıkan *Mümeyyiz*, 1869’da çıkan *Terakki-i Muhadderat*, 1870’te çıkan *Diyojen*, 1872’de çıkan *Dağarcık*, 1879’da çıkan *Mecmua-i Ulum*, 1881’de çıkan *Mecmua-i Ebuzziya*, 1881’de çıkan *Hazine-i Evrak*, 1884’te çıkan *Orman ve Maadin Mecmuası*, 1887’de çıkan *Nilüfer*, 1891’de çıkan *Servet-i Fünun*, 1895’te çıkan *Hanımlara Mahsus Gazete*, 1895’te çıkan *Meşveret*, 1897’de çıkan *İrtika*, 1902’de çıkan *Şura-yı Ümmet*, 1904’te çıkan *İctihat*, 1905’te çıkan *Çocuk Bahçesi*, 1908’de çıkan *Sırat-ı Müstakim*, 1908’de çıkan *Karagöz*, 1908’de çıkan *Ulum-ı İktisadiyye ve İctimaiyye Mecmuası*, 1909’da çıkan *Genç Kalemler*, 1909’da çıkan *Şehbal*, 1909’da çıkan *Mülkiye*, 1910’da çıkan *İştirak*, 1910’da çıkan *Tedrisat-ı İbtidaiyye Mecmuası*, 1911’de çıkan *Yeni Fikir*, 1912’de yayımlanan *Türk Yurdu*, 1913’te çıkan *Toprak*, 1913’te çıkan *Halka Doğru*, 1913’te çıkan *Felsefe Mecmuası*, 1913’te çıkan *Kadınlar Dünyası*, 1913’te çıkan *Çocuk Dünyası*, 1914’te çıkan *Ferah*, 1914’te çıkan *Terbiye*, 1915’te çıkan *Milli Tettebbular Mecmuası*, 1915’te çıkan *İslam Mecmuası*, 1917’de çıkan *İctimaiyat Mecmuası*, 1919’da çıkan *Büyük Mecmua*, 1919’da çıkan *Çocuk Gazetesi*, 1919’da çıkan *Spor Alemi* dönemin önemli dergileridir. Ancak özellikle II. Meşrutiyet Dönemi başta olmak üzere bu yıllarda yayımlanan dergilerin büyük çoğunluğu kısa ömürlü olup süreklilik arz etmemişlerdir. *İctihat*, *Servet-i Fünun*, *Mecmua-i Ebuzziya*, *Türk Yurdu*, *Sırat-ı Müstakim* (sonradan *Sebilürreşad*), *Kadınlar Dünyası*, *Hanımlara Mahsus Gazete* sürekliliği içlerinde barındıran dergilerden bazılarıdır (Akagündüz, 2015; Akbal, 1979, Alemdar, 1983; Baykal, 1990; Burian, 1952; Çakır, 1996; Demir, 2016; Ertuğ, 1957; Gönenç, 2007; Günyol, 1993; Koloğlu, 2010; Küçük, 1983; Toprak, 1984; Topuz, 2003; Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu, 2018; Ülken, 1954,).

Cumhuriyet yıllarına gelindiğinde dergicilik alanında keskin bir iyileşmenin sağlandığını

söyleyemeyiz. Açıkçası dergilerin ve dergiciliğin şu anda içinde bulunduğu duruma felsefe eksikliği, bütçe kısıtlılığı, okur kalitesi ve apolitik tutum haricinde interaktif ortamın yaratmış olduğu bozulmayı da dahil etmemiz gerekmektedir. Özellikle akademik dergiciliğin bugünkü hâli Türk dergilerinin plansız, programsız gelişimini açığa çıkartmaktadır. Yine de Cumhuriyet yıllarında güçlü fikri, edebi ve akademik dergilerin yayımlandığını, sürekliliğin önemli kriterlerden birisi haline geldiğini görmekteyiz. 1921 yılında yayımlanan *Dergâh*, felsefi bir altyapıdan hareketle Bergsonizm'den yola çıkarak maneviyatçı bir fikri yapı sunar. 1923-1933 yılları arasında yayımlanan *Hayat Mecmuası* ise yeni rejimin taleplerini önceleyen, akıl, bilim ve sanatın gücüne inanan bir dergidir. 1924-1931 yılları arasında yayımlanan *Resimli Ay* ise dönemin modern tekniklerini yoğun şekilde kullanarak durağan fikirleri hareketlendirmeye çalışmıştır. İleriki yılların Türkçü dergilerine yön tayin edecek olan *Atsız Mecmua* (1931-1932) ise köy sorununu konu edinerek milli ahlak, milli kültür konularını işlemiştir. 1933-1948 yılları arasında yayımlanan *Çığır*, aşırı milliyetçi akımların kazandığı hız paralelinde Türkçü bir karaktere sahip olmakla beraber ilerleyen yıllarda sol fikirlere de açık olmuştur. 1932'de Türk Ocakları'nın kapatılıp Halkevleri'nin kurulmasıyla dergicilik hızla yerele yayılmış *Konya*, *Ulu-dağ*, *Çoruh*, *Akpınar*, *İnan*, *Doğuş* gibi pek çok yerel dergi ortaya çıkmıştır. Genellikle bütçe eksikliklerinin bu dergilerin temel problemi olduğu görülmektedir. 1933-1950 yılları arasında yayımlanan Cumhuriyet tarihinin uzun soluklu dergilerinden bir tanesi olan *Ülkü*, Anadolu merkezli bir milliyetçi anlayıştan hareket ederek, devrim ilkelerini savunmuştur. *Kadro* dergisi (1932-1934) içeriği ve Türkiye'de bıraktığı etkiyle Cumhuriyet tarihinin özgün süreli yayınlarından bir tanesidir. Türkiye'de hem burjuvazinin hem de proletaryanın olmadığını savunan dergiye göre nitelikli bir kadro halk yararına devlet ekonomisini yönetmeliydi. 1933'te yayın hayatına başlayıp bugüne kadar ulaşan *Varlık* dergisi sürekliliğin ülkemizdeki en iyi örneklerinden bir tanesidir. Sanat, düşünce ve edebiyat alanlarındaki boşluğu dolduran Varlık, pek çok düşünür ve edebiyatçıyı kendi tarafına çekmeyi başarmıştır. *Tanin* gibi uzun ömürlü bir gazetesinin kurucusu olan Hüseyin Cahit Yalçın'ın 1933-1940 yılları arasında yayımlanmış olan *Fikir Hareketleri* dergisi de özgün bir konuma sahiptir. Liberal parlamenter sistemin önemine odaklanan dergi kurucusunun kişisel çabasının ürünüdür. Hümanizma, Atatürkçülük, akıl ve bilimi kendisine hedef seçen *Yücel*, 1935-1956 yılları arasında aralıklarla çıkmıştır. Hümanizma'yı çıkış noktası olarak seçen bir başka dergi ise *İnsan'dır*. 1938-1943 yılları arasında yayımlanan bu dergi durağan düşüncenin zararlarına ve bu zararların nasıl telâfi edilebileceğine bakış atmaya çalışmıştır. 1939-1981 yılları arasında aralıklarla yoluna devam bir başka uzun ömürlü dergi ise *Hareket*'tir. Anadolucu karakteriyle radikal modernleşmenin zararlarını anlatmaya çalışan dergi, kalbe uzanan bir milliyetçiliğin gerekliliğine odaklanmıştır. 1941-1944 yılları arasında çıkan *Çınaraltı* bir başka önemli Türkçü dergidir. Daha çok şiir, tarih ve edebiyata ağırlık veren dergi, aşırı milliyetçi pek çok çevreyi etrafına toplamıştı. Ülkede savaş ortamı nedeniyle gelişen ırkçılığın etkilerine karşı çıkan *Yurt ve Dünya*, 1941-1944 yılları arasında yayımlanmıştır. Marksist tavrıyla dikkat çeken dergi ideolojik zıtlaşmanın kutup noktalarından birisi olacaktır. Kesintilerle beraber uzun süre yayımlanan dergilerden bir tanesi de *Büyük Doğu'dur*. 1943-1983 yılları arasında yayımlanan dergi, İslami temaları ön planda tutmuştur. 1953-1960

yılları arasında yayımlanan *Türk Düşüncesi*, şekilde değil fikirde Batı'nın anlaşılmasını savunan muhafazakâr bir dergiydi. 1952-1976 yılları arasında yayımlanan *Yeni Ufuklar* dergisi de hümanist tavrı ile ön plandadır. Düşünce, siyaset, edebiyat, kültür üzerine pek çok yazıyı bünyesinde barındıran dergi, zengin bir kadroyla yayımlanmıştır. 1954-1970 yılları arasında uzun soluklu bir hayat macerasına sahip olan *Forum*, akıl ve bilime önem vererek anti-demokratik fikirlere sıcak bakmayıp dönemin pek önemli ismini bünyesinde toplamıştır. 1961-1967 yılları arasında yayımlanan *Yön* dergisi ise içeriği ve kadrosuyla dönemini yoğun şekilde etkilemiştir. Sol fikirleriyle dikkat çeken dergi kendinden sonraki haber ve düşünce dergiciliğini de yönlendirmiştir. 1975 yılında yayın hayatına başlayıp 1980 yılına kadar aralıksız çıkan ama darbe sonrasında yayın hayatına ara veren *Birikim*, 1989'dan bu yanadır yayımlanmaktadır. Mizah dergiciliğimizin uzun ömürlü yayınlarından bir tanesi olan *Gırgır* da önemli bir yere sahiptir. 1972-1993 yılları arasında yayımlanan *Gırgır*, ulaştığı yüksek tirajlar ile karikatürün kitlelerce sevilmesini sağlamıştır. 1982-2007 yılları arasında aralıklarla yayımlanan *Nokta* dergisi ise dergicilik tarihimizin güçlü karaktere sahip yayınlarından bir tanesidir. Darbe sonrası Türkiye'sinde güçlü tavrı ile dikkat çeken dergi kapakları ve magazin tavrı ile de adından söz ettirmiştir. (Akagündüz 2010; Alabaş, 2018; Boratav, 1974; Eraslan, 2003; Elibol, 2001; Geçer, 1976; Gönenç, 2007; Gönenç, 2013; Günyol, 1994; Kayalı, 1994; Şakiroğlu, 1996; Toprak, 1984; Topuz, 2003; Tunaya, 1999; Varlık, 2001).

Peki Türkiye'de gelişimini kısaca özetlediğimiz genel dergicilik tarihinin sürekliliğinde *folklor/edebiyat*'ın yeri nerededir? Niçin *folklor/edebiyat* dergisi ile bu dergiler arasında bir bağ kurmak istiyoruz? Aslında bu iki soruya verebileceğimiz yanıt oldukça basittir. Çünkü *folklor/edebiyat* kendisine benzeyen *Kebikeç*, *Doğu-Batı* ya da *Toplum ve Bilim* gibi bir akademik dergi olduğu kadar gündelik hayatın tatlarını da içinde barındıran yaşayan bir ruhtur. Türkiye'de dergiciliğin her anlamda bugün büründüğü karakteri düşündüğümüzde *folklor/edebiyat* gibi özgün dergilerin önemi kanımca çok daha somutlaşmaktadır. İnteraktif ortamın yarattığı yeni koşullarda dergi çıkartmanın anlamsızlaşması düşünce tarihimizin sürekliliğini sağlayan kanalları da farklılaştırmaktadır. Özellikle her şeyi hızlı yapma, her şeye hızlı sahip olma hengesinin yarattığı karmaşada her yerde tüneyen, bilimselliği tartışmalı, geleneksiz, adam adama markajı amaç edinmiş, nasıl bir hakemlik sisteminin işlediği algılanamayan akademik dergileri düşündüğümüzde *folklor/edebiyat* gibi süreklilik ve sürdürülebilirlik barındıran dergilerin etkileri çok daha iyi anlaşılmaktadır. Bu nedenle akademik dergiciliğin bugünkü karmaşasında *folklor/edebiyat*, *Toplum ve Bilim*, *Doğu-Batı* ve *Kebikeç* gibi dergileri günümüz akademik dergilerinin bulunduğu kulvara yerleştirmekten ziyade Osmanlıdan günümüze uzanan dergi geleneğimizin dönem koşullarına melezlenmiş yeni üyeleri olarak görmek daha doğrudur. 1980'li yılların kültürel, ekonomik, siyasi ortamında yeşeren, gelişen bu dergiler *Servet-i Fünun*, *İçtihat*, *Ülkü*, *Kadro*, *Forum*, *Yeni Ufuklar* ve *İmece* gibi dergilerin sürekliliğini de içlerinde barındırmaktadırlar. Yani *folklor/edebiyat* her ne kadar bir akademik dergi olsa da içeriği ve katkıda bulunan yazarlarıyla gündelik okumaya da hitap eden bir dergidir.

1994 yılından günümüze 100. sayısına ulaşan dergi, karakteriyle aslında Metin Turan'ın nasıl bir çevre oluşturduğunu da belirginleştirmektedir. Folklor, edebiyat, kültür, sanat, müzik, tarih, antropoloji, felsefe, sosyoloji gibi konu başlıklarını kendisine hedef olarak seçen dergi, bu haliyle sosyal bilimlere hitap ettiği kadar güzel sanatlara da hitap etmektedir. Kültürel pek çok makalenin edebi makalelerle zenginleştiği dergide tarih metodolojisi üzerine yazıların yanı sıra arkeoloji, antropoloji, müzikoloji üzerine de yazılar bulunmaktadır. İşte bu çeşitlilik dergiyi özgünleştirerek akademik dergilerin çoğuna hâkim olan soğuk metal tadından *folklor/edebiyat*'ın uzak olmasını sağlamıştır. Elbette ki derginin bu karakteri oluşurken Metin Turan'ın katkılarını unutmamalıyız. Aslında *folklor/edebiyat*, Metin Turan'ın bir boşluğu doldurma özlemi olup, ondan değerleri de bünyesinde barındırmaktadır. Belki Metin Turan, yerine sıradan ya da sıra dışı bir akademisyenin elinde olsaydı *folklor/edebiyat* bugünkü çeşitliliğine sahip olamazdı. Sonuçta akademisyen dediğimiz kişi içinde insanlığı barındırsa da insancıl olmayan bir ortamda yani üniversite ortamında pişen, atama-yükseltme kriterleri ve gereksiz işlerle elleri bağlanan, yazdıklarından daha iyisini başkalarının yazamayacağına inanan, sırf yabancı dil ya da yabancı diller bildiği için kendisini evrenin merkezinde gören, üreten ama genellikle ne ürettiğini ya da ürettiğinin ne işe yaradığını sorgulamayan bir canlıdır. Belki de Metin Turan, Ankara'daki ofislerinden ziyade bir üniversite odasında *folklor/edebiyat*'ı çıkartmaya çalışsaydı, derginin çeşitliliği ve içeriği bu kadar zengin olmayabilirdi. *folklor/edebiyat*'ın sürekliliğine katkı sağlayan en önemli unsurlardan bir tanesini de unutmamalıyız. Şüphesiz ki bu hususta da yine Metin Turan'ın çabaları belirleyicidir. *folklor/edebiyat* içinde oldukça fazla genç bilim insanı barındıran bir dergidir. Derginin sayılarına şöyle bir göz atılacak olursa pek çok gencin yazılarıyla derginin sürekliliğine, tanınırlığına katkı sağladığı gözlemlenebilir. İşte bu durumda Turan'ın karakteriyle ilgili bir husustur. Gençlere kapısı her zaman açık olan düşünür, yönünü bulan ya da bulabilecek olan her türlü çabaya sıcak bakarak *folklor/edebiyat*'ı bugünlere taşımıştır.

Metin Turan'da Kimlik, Halk ve Tarih Tartışmalarından Hareketle Popüler Kültür Eleştirisi

folklor/edebiyat ile Metin Turan arasındaki bu ilişki, sürdürülebilirliğin anlaşılabilmesi için yazarın düşünce dünyasında yatan dinamikleri de anlamayı mecbur kılmaktadır. Metin Turan şüphesiz ki edebi yönüyle şiirleriyle, öyküleriyle ön plana çıkmaktadır. Edebi eserlerinin gerisindeki düşünsel perspektif ise yerelden kopmadan yerel ile evrenseli birbirine bağlamaya çalışmaktır. Turan yazdıklarında ve söyleşilerinde düşünce dünyamızı durağanlaştıran pek çok unsura dikkat çekmiştir. Yazımızın bu kısmında kimlik, halk ve tarih tartışmalarından hareketle Metin Turan'da popüler kültür eleştirisine odaklanacağız.

1970'li yıllardan itibaren başta Batı'da olmak üzere bütün dünyada eğlence ürünlerine bakışta önemli kırılmalar yaşanır. Aslında radyo ile 1920'li yıllarda hayat bulan ilk kıpırdanmalar siyasetin ve savaşların gölgesinde geri planda kalır. Tarih boyunca kutsal kitaplar başta olmak üzere ahlaki metinler, mitolojiler, Homeros'lar, Dede Korkut'lar yazının ve anlatımın gücüyle kitleleri yönlendirmişlerdir. Ne kadar gariptir ki eski çağların mitleri daha farklı yön-

temlerle hayatımızı işgal etmeye devam etmektedir. 1920’lerde başlayıp, 1970’lerde hareket alanını yaratan, günümüzde ise hayatımızın her noktasını kuşatan eğlence odaklı teknoloji antik dünyanın mitlerini farklı kanallarla bizlere enjekte etmeye devam etmektedir. Ne yazık ki şu anda karşı karşıya kaldığımız bu popüler kültür karmaşasının nedeni sadece teknolojinin hızlanması değil onun hızlanması oranında bilimin de değersizleşmesidir. Teknoloji, insanın düşünme yetisine indirdiği acımasız darbelerle bilimi dışlayan bir Orta Çağ mantalitesini her gün biraz daha güçlendirmektedir. Bugün süper kahraman temalı sinema filmleri popüler olanın kaynaklarını ve hedeflerini belirginleştirmektedir. Daha hakkıyla Gılgamış’ın sinema filmi çekilememişken ondan esinlenmiş süper kahramanların bu kadar etrafta dolanmaları bir tesadüf mü? Hiç de tesadüf değil, çünkü beyaz ekranda izlediğimiz çizgi roman kahramanlarının büyük çoğunluğu çok tanrılı inançlarımızdan ve mitlerimizden kalkarak bugünlerimize ulaşmışlardır. İnsan, ister istemez bu filmleri izlediğinde “Çok tanrılı dinler yeniden hayat buldu da haberimiz mi yok?” demekten kendisini alamamaktadır. Ancak eskinin mitlerinin yeniden gözümüzün önüne serilmesinden daha ciddi problemler bulunmaktadır. Birer animasyon ve yazılım harikası olan bu filmler mitolojiden, eskinin tanrılarından bol bol bahsederken bilimsel gerçekleri önemsememektedirler. İşin açıkçası günümüz popüler kültürünün hedefi süslü kelimelerin, animasyonların arkasında bilimi değersizleştirmektir. Thor, salladığı baltasıyla dünyayı titretebiliyor ama, bilimsel bir realiteden bahsetmiyor. Sadece antik dünyalardan getirdiğimiz fikirlerimizi yeni görsellerle gladyatör karşılaşmalarına dönüştürerek gişede hasılat rekorları kırıyor. Teknolojik olandan ziyade bilimsel ve felsefi olanı anlatıyormuş gibi yapan Nolan’ın Batman üçlemesi ise otoriteye olan tepkiselliği bir antikçağ tiyatro piyesinde azaltmaya çalışıyormuş gibi görünüyor. Bilimin popüler kültür düzleminde değersizleştirilmesinin çok daha korkunç bir boyutu ise pek çok filmde bilim adamlarının dünyayı yok edecek karakterlere büründürülmeleridir. Bilim adamlarının bu filmlerdeki bitmek tükenmek bilmeyen ölümcül virüs yaratabilme kapasiteleri oldukça takdir şayandır. Popüler kültürün interaktif teknolojinin en büyük oyuncuğu akıllı telefonlarla almış olduğu bu hâl, şüphesiz ki sadece sinemayla alakalı değildir. İşte Turan, popüler kültürdeki bu bozulmanın edebiyata etkilerini erken dönemlerden itibaren değerlendirmektedir.

Turan, akademik dünyanın içinde bulunduğu görmezlikten gelme durumunun katmanlaşarak aydına sirayet eden bir cahilliğe dönüştüğünü savunmaktadır. Ona göre yaratıcılıktan ziyade kopyacılığı hedefleyen bu kimliksiz ortamda, nitelikli olan geri planda kalırken anlık tüketimi hedefleyen ön plana çıkmaktadır. Dünyanın pek çok ülkesinde görülen bu durumun bize has bir sıkıntıyla daha da katmerlendiğine işaret eden düşünür, Batı kompleksine dikkat çekmektedir (Turan, 2014, s. 8). Ona göre eğitim-öğretim kurumlarının Amerikanvarileştirilmesi Türk insanını kültürel bir yabancılaşmayla karşı karşıya bırakmaktadır. Bunun kültürel ve edebi anlamlarda yol açtığı temel sorun ise Türkiye’nin ve Türk insanının dışarıdan yeniden keşfedilmesidir. 1990’lı yıllardan itibaren yerli yapıtların, çeviri kitaplar karşısında güç kaybetmesi Türkiye’yi bir Türkiyeli gibi değil de Amerikalı gibi düşünen sanatçılara esir etmiştir. Maddi kaygıların esir aldığı bu sanatçılar, öykü okumaktan çok, öykü yazmanın moda olduğu bir gündemde başyapıtlara giden yolu tıkamışlardır (Turan, 2014c, s. 44-45).

Aslında küresel kodlardan kaynaklanan bu tavır, bir merkezden belirlenip her yere pazarlanabilen tek tipleştirmeyi okuma kültüründen, yeme kültürüne yaygınlaştırmıştır. Bu nedenle Turan’a göre küreselleşme ekonomik bir kavram olmaktan ziyade kültürel bir kavramdır. Çünkü ekonomiyi iyi yönetebilmek alışkanlıkları öğrenebilmekle mümkündür (Güner, 2019, s. 79-80). *“Türkiye’de popüler olanla sanatsal olanın birbirine yeğlendiği bir dönem yaşanıyor. Bu yönelim, son çeyrek yüzyıl içerisinde, sanatın diğer alanlarında olduğu gibi, özellikle edebiyat alanında kendini belli ediyor. Kültürel değerleri Batı kültür dairesinin kuşatmasıyla modernizm başlığı altında şiddetli tahribe uğrayan bir Türkiye fotoğrafını görmezlikten gelemez. Popüler sanat dallarıyla, özellikle müzik ve sinema ile başlayan; yazınsal alanda başlarda şiirde, yakın dönemde ise yoğun olarak öyküde gözlemlediğimiz, kendi toplumsal gerçekliğimizden uzaklaşarak toplumu dışarıdan bir göz olarak görme durumu, düşünsel tutarsızlık yanı sıra, derin anlamda kimlik sorununu da işaretlemektedir”* (Turan, 2014c, s. 35). Küreselleşmenin sanatçıyı dünya piyasası ile özdeşleştirdiğini belirten Turan, pop yıldızı olmak isteyen edebiyatçıların sektörün isteklerine uygun hareket ettiklerini belirtmektedir. Orhan Pamuk, Elif Şafak gibi yazarların dünya edebiyat sisteminin içinde yer alabilmek için popüler pazarlama sistemine dahil olmak zorunda kalmışlardır. Turan’a göre niteliği değil niceliği önemseyen bu süreç kapitalist ihtiyacı yönlendirmektedir (Karaca, 2019, s. 63). Bu düzlemde tarihsel dönemlendirmeye sık sık dikkat çeken Turan, 1960, 1971 ve 1980 hareketlerinin bugünün Türk kültürünü şekillendirdiğini özellikle 1980 sonrasında devletin kültürel kodları kontrol etme çabasının gidişatı yönlendirdiğini ifade etmektedir. Bu noktada bir yandan devletin bir yandan da neo-liberal tutum ve popüler kültürün etkileri edebiyatı ve sanatı nitelikten ziyade niceliğe esir etmiştir (Turan, 2014a, s. 14-15). Örneğin okuma kültürüne sahip olmayan günümüz öykücüsü içinden çıktığı toplumu analiz edememektedir. Dil ve anlatım oyunları ile sanal bir ortam yaratan düşünsel ve toplumsal arka planı zayıf metinler, sanat için değil piyasa için çalışmayı tercih etmektedir. Şöyle ki cinsellik, genç öykücüler için magazinsel, kadını fetişleştiren bir saplantıya dönüşmüştür (Turan, 2014a, s. 14-15).

Popülerleşme ile paralel olan noktalardan bir tanesi de kimlik sorunudur. 1980’e kadar hem Türkiye’de hem de dünyada etnik tanımlamayı hedefleyen bir kimlik kavramı söz konusu değildir. 1980 öncesinde tartışma daha çok sınıf kavramı üzerinedir. İşte bu kimlik kavramında ön plana çıkan ise dildir. Ama Turan’a göre kimliği belirleyen konuştuğumuz ya da yazdığımız dil değil düşlediğimiz dildir. Yazar hangi dilde gördüğü rüyayı hangi dile aktarmaktadır yani içinde yaşadığı kültürlerden hangisi baskındır? Bu nedenle Aytmatov, Rusça da okusak Kırgız’dır, İngilizce de okusak Kırgız’dır, Türkçe de okusak Kırgız’dır. Örneğin, İngilizce yazan Elif Şafak, düşlediği kültürü kaleme aldığından Türk’tür (Karaca, 2019, s. 60-61). Bu noktada Yaşar Kemal’i örnekleyen Turan şunları söylemektedir: *“Yaşar Kemal dikkat edin, hep çok kültürlülük üzerinden konuşur. Kendisini ait ettiği kültürü hep Gilgamiş’tan başlatır, Aşık Veysel’e getirir, yani bugüne taşır. Bir şekilde kendisine bir gelenek kurmuştur. Bu toprakların kültürüdür o, yani Anadolu coğrafyasının. Onun içinde dünyanın neresine giderse gitsin, onda kendi Çukurova’sını, yanında taşıması ve onu yazması esprisi de oradan kaynaklanır. Çünkü metafor buradan üretilmiştir”* (Karaca, 2019, s.

62). Turan, bugünün edebiyatçısının mekânı, hayatı anlatamadığını iddia etmektedir. Yaşar Kemal içinden çıktığı mekânı yani Çukurova'yı her yerde anlatmıştır, öyle ki İstanbul'u anlatırken de anlattığı yine Çukurova'dır. Yeni dönem edebiyatta ise bu mekân-kimlik ilişkisinin eksikliği daha belirgindir. Öyle ki artık edebi metinlerde anlatılanın edebi bir değeri var mı toplumsal, tarihsel bir tabanı var mı bunlar düşünülmemektedir (Karaca, 2019, s. 67). *“Zaten oradan bir kültürel kimlik bir kültürel algılama yapamıyorsunuz. Sanki yetenekli yazarların, büyük yazarların ait oldukları bir kültürel kimlik var ve siz oradan onu zaten okuyorsunuz. Aytmatov örneği de Resul Hamzafov örneği de, Fazıl İskender örneği de öyle. Yani onların kendilerini tanımlama biçimleri nasıl olursa olsun ait oldukları yeri fark ediyorsunuz”* (Karaca, 2019, s. 67). Turan, sanatsal önceliklerden ziyade akademisyenler tarafından aktarma odaklı çevrilen metinlerin, metnin doğasının anlaşılmasını engelleyerek eseri yetersizmiş gibi gösterdiğini söylemektedir (Turan, 2014d, s. 62).

Turan, 19. yüzyıl edebiyatçılarının politik alandan ziyade hayat bilgisini irdelediklerini hatırlatarak sonradan edebiyata taşıyamayacağı ideolojik yükler yüklemenin onu yoksullaştırdığını, partileştirdiğini belirtmektedir. Ona göre bu yoksullaşmanın, partileşmenin altındaki temel unsur ise hayat bilgisi eksikliğidir. Hayat bilgisinden bihaber genç öykücülerin eserleri, yayınevlerinin isteklerini karşılayan hızlı tüketim metalarına dönüşmektedir. Turan, bu toplumsal, ideolojik cahilliği anlatırken interaktif teknolojilerin yarattığı açmaza dikkat çekmektedir. Bilgisayardan öğrendikleriyle bilgilenirken yaşadığı apartmandan, sokaktan uzak kalan insanların öyküleri kaygı vermektedir (Turan, 2014a, s. 16-17; Turan, 2014b, s. 22). *“Bu manzara Türk öykücüsünün üreten, bütün canlılığıyla yaşadığımız ve ne yazık ki yaşarken kolay kolay fark edemediğimiz bu canlılığı yaratan, işçisi, emeklisi, öğretmeni, işportacısı, pazarcısı, madenci, tornacı, matbaacı, marketçisi, kooperatifçisi, kasiyeri... ile hayatın ayrıntılarına dağılmış insanları, kurumları, iyilikleri, çirkinlikleri, çirkeflikleri, yalancılıkları; bütün olumsuzluklara karşı birer doğruluk anıtı olarak duranlarıyla, insanımızı göremediğini yansıtmaktadır”* (Turan, 2014b, s. 24). Turan'a göre büyük kentlerde yaşayan günümüz üniversite öğrencileri incelendiğinde hayat bilgisi eksikliği doğrudan göz önüne gelmektedir. Son sınıfa gelmiş olmasına rağmen daha tiyatroya gitmemiş kitap fuarına, kültür festivaline katılmamış bir öğrenci profilinin akıllı telefonlarla hayatın inceliklerini yakalama şansı bulunmamaktadır (Karaca, 2019, s. 69).

Hayat bilgisi eksikliğinin en dikkat çekici örneklerinden bir tanesi de dershaneciliktir. Türkiye'de on üç milyon insanın devletin olanaklarına rağmen derslane kapılarında beklediğini belirten yazar, buradaki ahlaki çıkmazın yeterince irdelenmediğine işaret etmektedir. Şöyle ki devlet okulunda ders veren öğretmen bir nevi yetersizliğini kabul ederek ya da bilinçli bir şekilde kendisini yetersiz kılarak dershanelerde aynı dersi öğretmeye çalışmaktadır. İşte hayat bilgisinin merkezinde bulunan bu tür konuları edebiyatçılar özellikle gözden kaçırmaktadır (Karaca, 2019, s. 70). Ona göre, bu durum sadece öykücüyle değil Türkiye'nin siyasi, toplumsal ve ekonomik kodlarıyla da alakalıdır. Örneğin gecekondu realitesi öykücüyü neyi, nasıl anlatabileceği noktasında şaşırtmaktadır. Şehir kültürüne ve şehirleşmeye direnen gecekondu, hem

köyde bulunan kurnazlığı şehre taşıdığından hem de kendine ait olmayan bir mülke kendince el koyduğundan kültürel karmaşa yaratan bir olgudur. Şehirleşemeyen köylünün hemşehricilik olgusuyla kendisini anlamlandırması, kurnazlığı referans alan toplumsal ve politik argümanları gündelik hayata katarak yazan ile yazılan arasındaki kültürel ve düşünsel kopukluğu arttırmıştır (Turan, 2014b, s. 28-29). Sanayileşmenin doğal seyrinde gerçekleşmemesinin Türkiye’de arlanması, utanması olmayan bir şehirleşme yarattığına işaret eden yazar, İstanbul’da başlayıp önce Ankara, Sivas, Kayseri, Diyarbakır gibi kentlere yayılan kültürsüzleştirme tabanlı rantlaşmanın, yeni estetik birikimler oluşturmayı bırakın mevcut estetik birikimi de yok ettiğini iddia etmektedir. Aslında köyü ve köylüyü anlatan enstitü mezunu köy edebiyatçıların burada yaptığı köyden şehre göç ederken ki hayat bilgisini irdelemektir. Yabancılaşma, evlilik, cami yaptırma dernekleri, tarikatlar, Amerikan emperyalizmi bunların hepsi enstitüler tarafından ele alınmış olmalarına rağmen yayıncılardan neşter yemişlerdir (Çukur, 2019, s. 76-77). Hayat bilgisi, rantlaşma ve göç olgularını Ankara ile özdeşleştiren Turan şunları da eklemektedir: *“Ankara özelinden bakınca, çeyrek yüzyıllık dönemin sergilemekte olduğu görüntü ne demek istediğimi bütün berraklığıyla anlatır niteliktedir: Meydanı, parkı, yürüyüş alanları sınırlı, var olanlarda ise insanın gözetlendiği deyim yerindeyse gazino kültürüne özgü bütün civıklıkların bulvar, caddeye, sokağa taşıdığı; şehirciliği dört şerit, sekiz şerit otobanlar yaparak son hız otomobillerle turlamak olarak algılayan bir kent yöneticiliği...Şehri bir başından bir başına kaba demir yığınlarından örülmüş üstgeçitlerle kuşatıp, bir de bunları sınır tanımaz arsızlığın maharetiyle ışıklandırmalar... Bellek tarumarlığı da denebilir buna”* (Kansu, 2019, s. 89). Turan’a göre şehirleşememeyi izleyen bir başka önemli husus ise ekonomik koşullardaki iyileşmenin özgün bir orta sınıf yaratamamasıdır. Özellikle son yıllarda muhafazakâr kesimdeki zenginleşme yanında bireysel kararlar alabilen, örgütlenebilen insanlara kapı aralamamaktadır. Bu noktada temel eksiklik ekonomik ya da siyasi olandan ziyade kültürelidir. Yani önce kişinin sofrasına ekmek koyduktan sonra o sofradakileri tatlandırarak kültür, sanat, spor etkinliklerine yer açılmalıdır. Bu sayede muhafazakâr kesimdeki zenginleşme bireyselleşmeye giden yolu da aralayabilir (Kansu, 2019, s. 90-91). Bütün bu anlatılanlardan hareketle şunu söyleyebiliriz ki Türkiye’de hem burjuvazi hem de proletaryaya dönüşmemiş Türk köylüsü, edebiyatçıya geniş bir çerçeve sağlayamamaktadır. Yani sadece sanatçı değil, Türk insanı da en az sanatçı kadar hayattan kopuktur yani hayat bilgisine sahip değildir. İşte Turan’a göre bu iki kesim arasındaki uyumsuzluk, toplumsal gerçeklerin değil magazinsel tavır ile medyanın belirlediği reklam kokan popüler metinlere yol açmıştır. *“Neredeyse her gün birkaç kişinin yaşamına mâl olan trafik kazaları; köyden-kasabadan göçe zorlanan, kişilik ve kimlik sorunları kaskacında nevrotik sendromlar yaşayan yığınla insanımız; lisesi, üniversitesi, dershanesiyle bir büyük cehalet merkezine dönüşmüş eğitim sistemi, koruculuk; komşunun komşuyu ihbar ettiği, köy boşaltmalar ve katliamların yaşandığı bir coğrafya ve daha neler, kaç öykücünün ürününe yansıdı?”* (Turan, 2014b, s. 33). Yani, edebiyatçı yazdıklarıyla ortamı yönlendirmekten ziyade edebiyat dünyasını kontrol eden belli merkezlerin manipülasyonlarıyla hareket etmektedir. Bu yüzden bugünün mantığıyla 1950’lerin edebiyatını tarihsel analize tabii tutamayız. Özellikle 1980 sonrasında artan kirlenme, seçkinleşme, popülerleşme ile piyasa için edebiyat, sanat için edebiyatın önüne geçmiştir (Turan, 2014e, s. 146-147). Turan, 1980 öncesinde yayımlanan dergilerde bir üslup,

hedef ve çoğulculuk bulunduğunu 1980 sonrasındaysa geleneği oluşturan kanalların tekilleştiğini iddia etmektedir (Çukur, 2019, s. 72). Bütün bu popülerleşme hengamesinde sanatçı, ancak duygusallık, tarihsel çerçeve ve kültürel bağ üçlüsü arasında dengelenerek, eleştirel bir tarih bilinciyle özgürleşebilir (Turan, 2014f, s. 202-203). Nazım Hikmet'i anlatırken Metin Turan tarihin önemini göz önüne getirmektedir. *"Dedesı Mevlevi olan, Osmanlı ailesinden ve bütün Osmanlı üst tabakası gibi dadılarından Fransızca da öğrenmiş birini düşününüz... Yani Osmanlıca dediğimiz biraz Farsça, biraz Arapça dil bilgisi ve işte onlara eklenmiş Fransızca... Şansı nedir böyle bir kültürel kimlik içerisindeki kişinin? Olsa olsa Tevfik Fikret, Yahya Kemal ortalamasıdır. Oysa Nazım Hikmet'i şanslı kılan Kurtuluş Savaşı yıllarında Sovyetler Birliği'ne gidip sosyalizmle tanışması, oradaki devrimci şairlerin etkisi altında almasıdır. Ama bir edebiyat adamı olarak daha da büyük şansı Nazım Hikmet'in hapse düşünce halkla tanışmasıdır..."* (Çukur, 2019, s. 73). Enver Gökçe üzerinden tarihsel bağı irdelerken Turan, anlatmak istediğini daha da somutlaştırmaktadır. 1940 kuşağı şairlerinin dönemin siyasi, ekonomik, toplumsal koşulları anlaşılmadan irdelenemeyeceklerini belirten yazar, siyasal iktidarlar tarafından tecrit edilen bu kişilerin dönemin ideolojik zıtlıklarını aydınlattıklarını da eklemektedir. 1940'lardan 1950'lere geçerken artık değişen tarihsel, ekonomik ve sınıfsal koşullar Enver Gökçe gibi 40 kuşağı edebiyatçıların karakterine şekil vermiştir (Turan, 2014g, s. 102-103). Yani onların kültürel ve siyasi ortam karmaşasında elde ettikleri tarihsel birikim hayat bilgisinin ana damarlarından yararlanan özgün metinlere kapı aralamıştır.

Sonuç

Türkiye'de dergilerin ve dergiciliğin seyri pek çok sorunlarla çevrelenmiş olmasına rağmen günümüze ulaşan zengin bir birikime kaynaklık etmektedir. Bugün interaktif teknolojilerin sağladığı olanaklar dergilerin ve yazarların çeşitliliğini arttırıp, bilginin çok daha hızlı yayılmasını sağlamaktadır. Ancak interaktif teknolojilerin kitleyi her anlamda manipüle etme olanaklarına sahip olduğu da aşıkardır. Sanki bugün, her alanda bilgiye ulaşılabilmesinden kaynaklanan nitelikten ziyade niceliğin önemsendiği yeni bir ortaçağ yaşamaktayız. Artık önemli olan yazdığınız romanın ya da hazırladığınız araştırma eserinin içeriği ya da emek yoğunluğu değil ne kadar sattığı, sosyal medyada ne kadar paylaşıldığı ya da tıklandığıdır. İşte bu niceliğe mahkûm olmuş yüzeysel durum şiirlerimizi, romanlarımızı, araştırmalarımızı velhasıl edebiyata ve bilime bakışımızı dibi olmayan bir kuyuya sürüklemektedir.

Peki bu dönüşüme direnmenin herhangi bir yöntemi yok mudur? Şüphesiz ki kültürümüzün değerlerini açığa çıkartarak bu değerleri sonuna kadar yaşatmaya çalışmak en önemli direnç noktamızdır. Fikirlerinde sık sık popüler kültürün bugünkü karmaşasına odaklanan Turan, yerel değerlerimizin nasıl açığa çıkartılabileceği ya da bu değerlerin nasıl korunabileceği üzerine çok yönlü katkılar yapmıştır. Çalışma disiplini ve güler yüzü ile kültürel süreklilik ve sürdürülebilirliği yaşatan yazarımız, akademik çalışmalar, edebi metinler kaleme aldığı gibi *folklor/edebiyat* gibi uzun ömürlü bir dergiyi çıkartıp pek çok eğitim ve dernek faaliyetine de katılmıştır. Akademik dergiciliğin günümüzde önemli ayaklarından bir tanesi olan *folklor/*

edebiyat işleyen sağlıklı hakem süreci, sosyal bilimlerin pek çok dalına açıklığı, gelişkin bir bilim ve hakem kurulundan yararlanması ve genç akademisyenleri desteklemesiyle ulaştığı bugünkü konumunda Metin Turan'ın çabalarına oldukça şey borçludur. Akademik teşvik nedeniyle akademik dergilerin aldıkları hal düşünüldüğünde *folklor/edebiyat* gibi uzun ömürlü dergilerin değeri daha da anlaşılmaktadır.

Sonuç itibariyle Türk düşünce tarihinin sürekliliğine pek çok alanı kapsayan katkılarıyla yön veren Metin Turan, küreselin yanında milli olanı savunmasıyla, niceliği değil niteliği önemsemesiyle, hayatın içinden gerçeklere öncelik vermesiyle, unutulma ihtimali olanları tekrar tekrar kültürel öncelikleriyle hatırlatmasıyla yön tayin etmeye devam etmektedir. Edebiyat, halkbilimi, tarih ve sosyoloji düzlemlerinde kaleme aldığı eserlerle kültürün, kimliğin, hayat bilgisinin ve niteliğin önemini kavratran Turan, şüphesiz ki bundan sonraki yeni projeleriyle de küresele direnen yerel kumbaramızı zenginleştirecektir.

Kaynaklar

- Akagündüz, Ü. (2010). Yeni Ufuklar Dergisinde Batılılaşma ve Aydın. *Folklor Edebiyat*, XVI (64), s. 65-87.
- Akagündüz, Ü. (2015). *II. Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak*. İstanbul: Yeni İnsan Yay.
- Akbal, O. (1979, Mayıs). Bir Dergi Çıkartmak. *Türk Dili* (332), 406-409.
- Alabaş, R. (2018). Çocuk Haftası Dergisi ve Çocuk Eğitimi Açısından İncelenmesi, *Kastamonu Education Journal* (26), 1765-1784.
- Alemdar, K. (1983). Türk Basını. Türk Ansiklopedisi (Cilt 32, s. 65-68). içinde Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Baykal, H. (1990). *Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Afa Matbaacılık.
- Boratav, K. (1974). *100 Soruda Türkiye'de Devletçilik*. İstanbul: Gerçek Yay.
- Burian, O. (1952, Aralık). Dergiler Üzerine. *Ufuklar*, 1(11), 322-324.
- Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yay.
- Çukur, H. (2019). Metin Turan'la Söyleşi. *Karşılaştırmalı Edebiyat* (8), s. 71-77.
- Demir, K. (2016). Osmanlı'da Dergiciliğin Doğuşu ve Gelişimi (1849-1923). *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* (9), 71-112.
- Elibol, S. (2001). Muhalif Bir Düşünce Okulu: Hareket Dergisi. (s. 267-273). içinde İstanbul : İletişim Yay.
- Eraslan, C. (2003). *Yakın Dönem Türk Düşüncesinde Halkçılık ve Atatürk*. İstanbul: Kum Saati Yay.
- Erseven, İ. C. (2019). Yüreği Güzel, Yüzü Güllücük Dolu Bir İnsan. *Karşılaştırmalı Edebiyat* (8), s. 93-96.
- Ertuğ, H. R. (1957). *Türk Basını Nasıl Doğdu ve Gelişti?* İstanbul: Sulhi Garan Matbaası.
- Geçer, İ. (1976, Ağustos). Çınaraltı. *Türk Kültürü* (166), 49-52.
- Gönenç, A. Y. (2007). Türkiye'de Dergiciliğin Tarihsel Gelişimi. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* (29), 63-78.
- Gönenç, A. Y. (2013). *Dergicilik Üzerine*. İstanbul: Koyu Kitap.
- Güner, G. (2019). Metin Turan'la Halkbilim Üzerine. *Karşılaştırmalı Edebiyat* (8), s. 78-82.
- Günyol, V. (1993). Matbuat. *İslam Ansiklopedisi* (Cilt 7, s. 367-380). içinde İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.

- Günyol, V. (1994). Cumhuriyet Sonrası Sanat ve Edebiyat Dergileri. *Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler* (s. 85-122). içinde İstanbul: Gelişim Yay.
- İmzasız. (2013). Metin Turan. 05 12, 2019 tarihinde Türkiye Kaynakçası: Kaynakça.info: <http://kaynakca.hacettepe.edu.tr/kisi/76060/metin-turan> adresinden alındı
- İmzasız. (2016). Metin Turan. 05 12, 2019 tarihinde Biyografya: Ünlüleri İnternet Ansiklopedisi: <http://www.biyografya.com/biyografi/8649> adresinden alındı
- Kansu, I. (2019). Metin Turan’a Sorular. *Karşılaştırmalı Edebiyat* (8), s. 89-92.
- Karaca, B. (2019). Metin Turan’la Edebiyatın Ulusal Kimliği Üzerine Tartışırken. *Karşılaştırmalı Edebiyat* (8), s. 57-71.
- Kayalı, K. (1994). *Türk Düşünce Dünyası-I*. Ankara: Ayyıldız Yay.
- Koloğlu, O. (2010). *Osmanlı Dönemi Basının İçeriği*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Yay.
- Küçük, Y. (1983). Cumhuriyet Döneminde Aydınlar ve Dergileri. *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi* (Cilt 1, s. 138-144). içinde İstanbul: İletişim Yay.
- Sivri, M. (2019). Spatial Influence in the Meeting of Poetpoetry and the Language of Cities. *Karşılaştırmalı Edebiyat* (8), s. 99-112.
- Şakiroğlu, M. (1996). Halkevleri Dergileri ve Neşriyatı. *Kebikeç* (3), 131-42.
- Toprak, Z. (1984). Fikir Dergiciliğinin Yüzyılı. *Türkiye’de Dergiler Ansiklopediler* (s. 5-12). içinde İstanbul: Gelişim Yay.
- Topuz, H. (2003). *II. Mahmut’tan Holdinglere Türk Basın Tarihi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Tunaya, T. Z. (1999). *Türkiye’nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri-II*. İstanbul: Cumhuriyet Gazetesi.
- Turan, M. (2014). *Kültür-Kimlik Ekseninde Türk Edebiyatı*. Ankara: Ürün Yay.
- Turan, M. (2014a). Yakın Dönem Türk Öykücülüğü Üzerine Notlar. *Kültür-Kimlik Ekseninde Türk Edebiyatı* (s. 7-15). içinde Ankara: Ürün Yay.
- Turan, M. (2014b). Toplumsal Düzen, Üretici İnsan ve Öykücü. *Kültür-Kimlik Ekseninde Türk Edebiyatı* (s. 15-35). içinde Ankara: Ürün Yay.
- Turan, M. (2014c). Gelenek, Moda, Öykü ve Öykücü. *Kültür-Kimlik Ekseninde Türk Edebiyatı* (s. 35-29). içinde Ankara: Ürün Yay.
- Turan, M. (2014d). Step İnsanın Anlatıcısı Muhtar Awezov. *Kültür-Kimlik Ekseninde Türk Edebiyatı* (s. 45-55). içinde Ankara: Ürün Yay.
- Turan, M. (2014e). Edebiyatta Kişilik ve Ümit Kaftancıoğlu. *Kültür-Kimlik Ekseninde Türk Edebiyatı* (s. 146-155). içinde Ankara: Ürün Yay.
- Turan, M. (2014f). Çağdaş Kıbrıs Türk Romanında Tarih ve Kimlik Sorunu. *Kültür-Kimlik Ekseninde Türk Edebiyatı* (s. 190-205). içinde Ankara: Ürün Yay.
- Turan, M. (2014g). 40 Kuşağı, Enver Gökçe ve Şiiri. *Kültür-Kimlik Ekseninde Türk Edebiyatı* (s. 100-113). içinde Ankara: Ürün Yay.
- Türk Basın Tarihi Uluslararası Sempozyumu*. (2018). Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yay.
- Ülken, H. Z. (1954, Ocak). Türk Düşüncesi ve Dergilerimiz. *Türk Düşüncesi*, 1(2), 82-87.
- Varlık, B. (2001). Ülkü Halkevleri Mecmuası. *Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce: Kemalizm* (s. 268-271). içinde İstanbul: İletişim Yay.
- Yazıcı, F. (2019). Balkanlar’dan Orta Asya’ya Uzanan Bir Yolculuk Kültür-Kimlik Ekseninde Türk Edebiyatı. *Karşılaştırmalı Edebiyat* (8), s. 83-88.